

РОМЕЇСЬКЕ ТОВАРИСТВО СІЛЬСЬКИХ ГОСПОДАРІВ, ЙОГО ФІЛІЇ ТА ДОСЛІДНІ ПОЛЯ (1896–1914)

Анатолій Коцур, Галина Коцур

ROMNY RURAL COOPERATIVE, ITS BRANCHES, AND RESEARCH FIELDS (1896–1914)

Anatoliy Kotsur, Halyna Kotsur

The place and role of the Romenske Rural Cooperative (hereinafter referred to as the Cooperative) and its branches in the reconstruction of the agricultural sector in Posullya are being explored. The Cooperative, established at the end of the 19th century, was one of the first in the region and became a unique phenomenon in agricultural research. From the early months of its activity, the Cooperative contributed to innovative improvements and the dissemination of agricultural technology, implementing progressive forms of management. Its established branches and research fields served as a link between science and practice. The Cooperative comprehensively promoted the development of agriculture in the region. It conducted significant educational work, addressed issues of credit acquisition for peasants, established a center for agricultural surplus, which not only sold products but also provided services for renting complex equipment and machinery. It actively organized agricultural exhibitions and fairs, encouraged farmers with awards, disseminated scientific literature, created a network of meteorological stations, mobile libraries, advisory-veterinary points, and more.

The society, founded with the participation of local civic initiative, and its activities can serve as an example of reforming agro-industrial production in the context of the specific Posullya region. The Cooperative made a significant contribution to the development of scientific research, becoming an exemplar in implementing the gained experience into agricultural production.

Keywords: Romenske Rural Cooperative, Romenske Research Field, agriculture, agricultural technology, industry research, exhibitions, farmers, awards.

Радянська історіографія десятиліттями перекручувала, фальшувала, замовчувала різні сторінки української історії. Це, зокрема, етногенез українців, етапи державотворення, козацтво, Запорозька Січ, Центральна Рада, голодомор 1932–1933 років, «розстріляне відродження», репресії, український національно-визвольний рух, ОУН-УПА і багато іншого. Завжди принижувалась роль і місце українського селянства в історії.

На початку ХХ ст. на території України, що перебувала в складі Російської держави, сільське населення становило 84%. Тогочасний селянин – господар, який виділявся своєю спостережливостю, конкретністю мислення, вдумливістю, новаторством, прагненням до вдосконалення свого господарства. Слідував за новинками сільськогосподарської техніки, брав участь у виставках, цікавився ринковими новинами, цінами і т. п.

Покращенню сільського господарства у Посуллі сприяло створене 1896 р. Роменське товариство сільських господарів. Воно провело велику роботу по організації дослідного поля. До речі, їх заснуванню сприяв запозичений більш ніж півстолітній досвід успішної діяльності дослідних станцій та полів у країнах Західної Європи та США.

Щодо складу Товариства, то його Почесним головою став Г. М. Навроцький; головою – Г. Я. Шахов-Корсинський; членами правління – І. Ф. Безпальчев, М. М. Лашкевич, А. І. Викашевич, Г. В. Довгий, П. Ф. Калугін; членами ревізійної комісії – Є. М. Гардецький, М. М. Псарьов, Я. М. Данилов; кандидатами в члени правління – П. О. Борисов, О. І. Можневський; службовцями – агроном К. К. Фохт, бухгалтер М. С. Чередниченко, помічник бухгалтера М. В. Целецький, завідувач складом Є. Ф. Овдїєнко, артільник О. В. Власов, листовод Н. М. Полетика (Отчет Роменско-го... 1906, с. 3–4).

Уже в перші місяці функціонування Товариство звернулося до Міністерства землеробства та держмайна з пропозицією відкрити у Роменському повіті Полтавської губернії дослідне поле «за допомогою якого можна було б поповнити нестачу спеціальних знань населення по сільському господарству та підвищити врожайність і культуру землеробства» (Отчет Роменского... 1907, с. 22). Звідти надійшла негативна відповідь.

У перший рік своєї діяльності члени Товариства зосередились на «обміні досвідом з різних питань сільського господарства, що проявилось насамперед у великій кількості доповідей, представлених на обговорення Загальних Зборів. Але жодне із цілого ряду намічених питань не доведено до практичного здійснення і лише згодом Товариство повернулося знову до запропонованих заходів» (Отчет Роменского... 1907, с. 4).

У 1900 р. Товариство двічі зверталося до Роменської земської управи з клопотанням «вистукати засоби і способи щодо започаткування дослідного поля в краї та виділення для цього відповідних ділянок» (Отчет Роменского... 1907, с. 22). Однак і цього разу ідея про показове поле залишилася нездійсненою.

І лише в 1904 р. Роменське дослідне поле розпочало свою роботу. Під нього відводилась площа землі в 14 десятин у с. Лозова, що за 3 версти від Ромен. Її арендували в землевласника П. Ф. Калугіна.

У віднайдених документах зазначалось: «Ділянка лежить на правій, нагірній терасі р. Сули і становить собою, у ґрунтового відношенні, лісовий суглинок, що, звичайно, є негативною ознакою, адже в повіті домінує типовий горючий, покатиий чорнозем. Тим не менше, після неодноразових дебатів на Загальних зборах, вирішено залишити дослідне поле в Лозовій, у зв'язку з відсутністю відповідних умов в інших місцях і нестачею засобів для облаштування садиби та придбання живого і мертвого реманенту» (Отчет по опытному... 1907, с. 23).

На зборах Товариства 29 серпня 1904 р. була заслухана «доповідь агрономів Неронова і Євфремова з приводу влаштування показового поля» та одногосно ухвалено рішення «про асигнування 500 крб. щорічно на витрати з організації дослідів і доручено Правлінню орендувати вказану ділянку в економії П. Ф. Калугіна в Лозовій на 12 років» (Отчет по опытному... 1907, с. 23).

Восени цього ж року агрономами проведена розбивка дослідного поля на ділянки, згідно з організаційним планом. Хоча перші досліді були проведені аж через рік, а активно функціонувати поле почало весною 1906 р. Це засвідчує звіт з дослідно-показового поля, який виданий окремою брошурою (Отчет по опытному... 1907, с. 10–27). Із нього отримуємо важливу інформацію, наприклад, про метеорологічні спостереження на станції другого розряду, яку мало Товариство. Звіти про ці спостереження дають можливість нам знати про погодні умови в той чи інший період. Зокрема, «зима 1906 р. відзначилась великою кількістю опадів, гарним сніжним покривом і рівною зимою з помірними морозами», що безпосередньо «сприятливо впливало на осінній розвиток і зимове прозябання озимих хлібів, які вийшли з-під снігу у відмінному стані. Добре зійшло на дослідному полі й озиме жито» (Отчет по опытному... 1907, с. 3). Слід зазначити, що ці та інші дані по дослідному полю дають можливість з'ясувати загальну картину по Роменському повіту. З цього ж звіту дізнаємося, що «весняні відлиги та дощі на Роменщині розпочалися 22 лютого 1906 р., дороги зіпсувались, почалось велике накопичення води і переїзд через р. Сулу став небезпечним» (Отчет по опытному... 1907, с. 3).

Одним із напрямків, яким займалось Товариство, це – дослідження з агротехніки сільськогосподарських культур та застосування добрив. У звітах по дослідному полі десятки разів відображається цей аспект. У одному з них зазначається: «у 1905 р. агроном П. Д. Неронов склав сівозміни (два трипілля, восьмипілля з посівом конюшини і десятипілля з посівом еспарцета), а також запропонував таблицю розподілу культур по окремих клинах для перехідного періоду в ході досліджень» (Отчет по опытному... 1907, с. 87). При цьому акцентувалась увага на вивченні питань внесення добрив і способах обробітку землі за умов наближених до селянського господарства. Члени товариства виходили з того, що «методика сучасної дослідної справи вимагає, щоб кожен визначений дослід проходив через усю сівозміну і лише середній висновок по впливу фактору, який вивчається, на урожай за декілька років вважатиметься більш-менш правильним, а не випадковою відповіддю на поставлені завдання» (Отчет по опытному... 1907, с. 87).

У статті не розкривається агрономічний і селекційний аспект діяльності на Роменському дослідному полі, оскільки нами підготовлена окрема публікація по даному питанню.

Головною метою дослідного поля визначалось: «онаучування, життєва та корисна допомога сільським господарям, поширення досвіду та знань, новинок серед сільських трударів, допомога їм у веденні власного господарства, підвищенні родючості земель і захист урожаю від шкідників» (Отчет по Роменскому... 1906, с. 6).

Розвивалось дослідне поле за рахунок фінансування Полтавського губернського земства та благодійних надходжень від місцевих землевласників.

Існувала спеціальна нагорода Товариства: золота, срібна та бронзова медалі. На аверсі цієї відзнаки в обрамленні кругового напису «Роменське товариство сільських господарів» вінок із різних фруктів, плодів, колосків, лаврової та дубової гілок, перев'язаних стрічкою, всередині якого п'ятирядковий текст «За успіхи в сільському господарстві та промисловості». На реверсі: на першому плані селянка зі снопом і серпом у національному одязі, біля ніг її знаряддя землеробства, на другому плані – околиця села та вітряки. Внизу напис «Ромны».

Роменське товариство сільських господарів виступило ініціатором проведення щорічних повітових, волосних і місцевих сільськогосподарських виставок, надання кредитів селянам, започаткувало осередок сільськогосподарського реманенту, який не лише продавав вироби, а й надавав послуги з оренди складного інвентаря та техніки, всіляко заохочував сільських господарів.

Опубліковані документи відображають ці напрямки діяльності Товариства. Так, 28–29 серпня 1905 р. у виставці під час Олександрівського ярмарку в Ромнах, зорганізованій Роменським товариством сільських господарів взяло участь 12 осіб із ЧервоноСлобідської волості, 21 – з Коровинської, 6 – з Гринівської, 4 – з Курманівської, 2 – з Хоружівської волостей. Серед нагороджених учасників виставки: козак Климентій Іванович Гожда з Коровинець – третя грошова премія в розмірі 5 крб. за жеребця «Гнідога» 5 років; селянин Микола Маркович Холод із Червоної Слободи – другу грошову премію в розмірі 10 крб. за бика, без назви, 1 рік 9 місяців; земельний власник Микола Петрович Полетика, хутір Мишурників – похвальний лист Роменського товариства сільських господарів за телицю «Беллу», 1 рік 6 місяців, рябої масті, метис, сментальської породи (Отчет Роменского... 1906, с. 67–71, 74, 83–86; Коцур, Коцур 2023, с. 139).

Серед відзначених Товариством на цій виставці: «козак Іван Власович Войтенко з хутора Красножони та козак Михайло Панасович Соляник із хутора Вільховий Яр – екстирпатори (вид



Іл. 1. Бронзова медаль Роменського товариства сільських господарів.

культиватора для глибокого розпушування ґрунту та знищення бур'янів. – А. К., Г. К.) за активну щорічну участь у повітових виставках» (Коцур 2023, с. 2).

У подібній виставці в Ромнах 27–30 серпня 1911 р. серед нагороджених зустрічаємо: козак П. Г. Коцур із Сакунової Слободи – бронзова медаль (Іл. 1) і гроші 10 крб. за жеребця «Міража» робочої породи; козак М. Х. Куц з Рубанки – бронзова медаль і гроші 5 крб. за кобилу «Ана-наску» арденської породи; козак П. Є. Вовк із Коровинець – 15 крб. від Губернського Земства за корову «Рижу», породи метис; селянин Г. А. Бедюх із Гринівки – велика срібна медаль Департаменту Землеробства за групу худоби: телят «Попелюшка» і «Ластівка», бичків «Мурат» і «Граніт» (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 3, 13, 24; Коцур, Коцур 2023, с. 139).

Серед птиці найкращими були визнані кури породи лангшан (німецького типу) козака М. Г. Куценка з Коровинець – нагороджений 10 крб. і календарем «Хуторянин» (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 29).

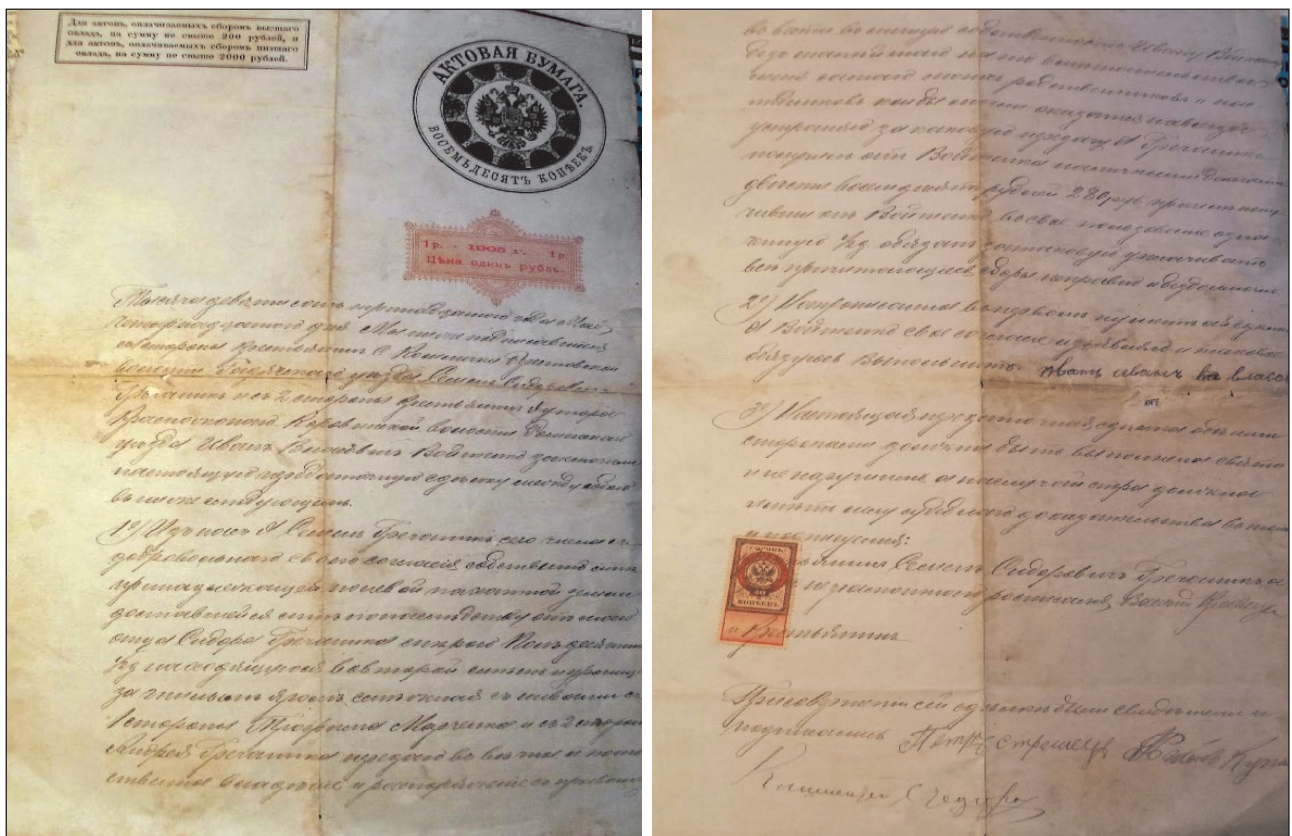
Серед інших відзнак наших земляків: козак К. К. Шрамко з Малого хутора – за культуру люцерни на 1 крб. книг; селянин О. І. Перетятко з Перетічок – за добрі зразки муки на 2 крб. сортового насіння; селянин О. І. Супруненко з Тернів (Харківської губ.) – за мед у сотах на 1 крб. книг по бджільництву; Т. К. Овсійко з Лахнівщини – за чоботи грошова нагорода 3 крб.; С. С. Мелешко з хутора Мелешки – за кожух похвальний лист і 3 крб.; М. І. Терещенко із Сакунової Слободи – за сорочку жіночу похвальний лист і 3 крб. (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 84–85; Коцур, Коцур 2023, с. 139).

На цій серпневій виставці в Ромнах отримали нагороди за успіхи в тваринництві та рільництві й перемогу в Коровинській виставці Іван Михайлович Шило та Іван Власович Войтенко (бронзову та срібні медалі й 5 і 10 крб. відповідно) (Коцур 2023, с. 2).

Звернемо увагу на те, що І. В. Войтенко також значиться серед переможців у номінації «Бджільництво». Він відзначений бронзовою медаллю та 3 крб. для купівлі насіння медоносних рослин. Козак І. В. Войтенко мав вулики системи Рута, Лангстрота, Дадана, Дубіні, Левицького, а найбільше представлений «Український» (до речі, цим вуликом пасічники України користуються й нині).

В архівах України є документи про навчання пасічництву в Уманському середньому училищі землеробства і садівництва на початку ХХ ст. (Державний архів... 1909, арк. 1–484). Серед 34 слухачів курсів «для селян і народних вчителів» за 1909 рік (тривали з 16 травня по 15 липня) був «Іван Власович Войтенко з Роменського повіту Полтавської губернії». Найбільше слухачів було з Київської, Полтавської та Чернігівської губерній. Менше – з Подільської, Херсонської, Волинської та Ставропольської губерній (Костюк 2023, с. 34).

Обсяг дисциплін, які вивчались, становив 68 годин: по 34 години теоретичних і практичних занять. У кінці курсів слухачі склали іспит у формі бесіди та отримували свідоцтво про слухання курсів із бджільництва. Також після завершення курсів, випускники отримували в подарунок від училища, виготовлений ними 12-рамковий вулик із магазином, книги із бджільництва та насіння медоносних рослин (Максимчик 1895, с. 550).



Іл. 2. Нотаріально завірений договір купівлі землі Войтенком Іваном Власовичем. 14 травня 1913 р.

Але повернемося до щорічної сільськогосподарської виставки в Ромнах.

У окремому приміщенні на території виставки можна було оформити у присутності нотаріуса акт купівлі-продажу землі (лп. 2), нерухомості, взяти кредит тощо.

На Роменській виставці-продажу зацікавлені могли купити вироби Торгового дому «Альфа Нобель», а саме: олійниці, фільтри та ваги для молока, фляги, сепаратори; заводу сільськогосподарських машин Е. І. Мельгозе: молотарки зерноочисні з приводом, сіялки з кермовим механізмом тощо (Список експонатів... 1912, с. 97, 100–101). З року в рік чисельність «експонатів» (представленої продукції. – А. К., Г. К.) на виставці-продажу зростала. Так, на 1911 р. вона, у порівнянні з 1909 р., зросла на 500 одиниць (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 5). У зв'язку з цим «спостерігалось переповнення всіх виставкових приміщень, не дивлячись на те, що був побудований новий павільйон» (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 6).

Серед зацікавлених оптових продавців у документах називаються власники з Гадяча, Гуляй-Поля, Кам'янки (Табрійська губ.), Києва, Кременчука, Лебедина, Лохвиці, Недригайлова, Одеси, Полтави, Прилук, Харкова, Німеччини та багатьох інших (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 9).

Роменське товариство сільських господарів стало ініціатором створення цілого ряду сільськогосподарських товариств (філій) і дослідних полів у повіті. Так, у 1912 р. «з метою поширення с.-г. знань започатковано показове поле Талалаївського сільськогосподарського товариства при с. Талалаївка, з 4-ма повними сівозмінами у економії М. П. Барабицького» (Отчеты о деятельности... 1914, с. 7).

У с. Ярмолинцях, не маючи дослідних полів, «за вказівкою членів Товариства, агрономи в 1912 році виділили у своїх господарствах земельні ділянки для обробітку» (Отчеты о деятельности... 1914, с. 44).

Хмельівське сільськогосподарське товариство в 1911 р. «створило показове поле у Кириленка Митрофана на 3 дес., де навесні 1912 року сіяли просапні; гречку, картоплю і просо в 3-х клинах, 4-й залишений на пару, посіяне жито і гречка дали 60 п. з дес., просо 70 п., картопля 800 пудів. У хуторі Северина Діонісія, члена Хмельівського с.-г. товариства, обрано ділянку мокрого сінокосу, 420 саж. за планом» (Отчеты о деятельности... 1914, с. 9).

У Гаврилівському сільськогосподарському товаристві «діє земське показове поле, влаштоване на землі голови Товариства» (Отчеты о деятельности... 1914, с. 97).

У с. Перекопівка 5–6 серпня 1912 р. Товариством організована кустарна виставка, де особливо відзначився відділ садівництва та городництва. Правління Товариства «висловило подяку за участь у виставці власникам земських показових городів: Марії Федорівні Зінов'євій, Пантелеймону Олексійовичу Леонтенку, власнику показового саду Якову Васильовичу Курилово та вручило нагороди» (Отчеты о деятельности... 1914, с. 214).

Всебічну допомогу надавало Роменське товариство сільських господарів при створенні Рогатинського сільськогосподарського товариства в 1912 р. Так, з метою зацікавлення місцевого населення новинками травосіяння, «Товариство постачало на пільгових умовах насіння, особливо люцерну. На заклик членів Товариства сільські господарі дуже зацікавлено брали це насіння, його було відпущено 32 господарям за половину вартості; і таким чином у багатьох присадибних ділянках заведені люцерники, успіх перевершив усілякі сподівання» (Отчеты о деятельности... 1914, с. 215). Окрім того, Товариство «роздавало безкоштовно мінеральні добрива та насіння маловідомих у краї кормових рослин дрібним землевласникам, які виявили бажання провести дослідження» (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 7).

Для заохочення сільських господарів Чернечослобідського сільськогосподарського товариства в 1912 р. безкоштовно передано: «1) Бугаєнку Захарію 1 пуд калійної солі під коренеплоди, 2) Блику Олексію 1 пуд калійної солі, 3) Бугаєнку 2 пуди суперфосфату» (Отчет о VII ежегодной... 1912, с. 474). У підсумку, ними отримано подвійний урожай. Суперфосфат, внесений під ярову пшеницю, дав незначний результат.

Найбільших успіхів Роменське дослідне поле та його ділянки-філії досягли в 1911–1914 рр., коли його завідувачем був агроном Роменського товариства сільських господарів Теумін Соломон Ісайович (Отчет Роменского... 1913, с. 4, 6).

Роменське дослідне поле стало ініціатором започаткування в сільськогосподарській дослідній справі польових методів вивчення та їх складових успіху.

Отже, кінець XIX – початок XX ст.: це період розквіту галузевого дослідництва в Наддніпрянській Україні. Важлива сторінка в історії започаткування дослідної справи пов'язана з Роменщиною, де з 1896 р. діяло Роменське товариство сільських господарів і його філії, а дослідні поля, започатковані на теренах краю, заклали основи галузевих наукових розвідок на Посуллі.

Список джерел та літератури

- 1906, Отчет по Роменскому опытному полю Роменского Общества Сельских Хозяев за 1905 год. Составитель С. П. Кулжинский. Ромны: Типография бр. Э. и Н. Дельберг.
- 1906, Отчет Роменского Общества Сельских Хозяев за 1905 год. Ромны: Типография бр. Э. и Н. Дельберг.
- 1907, Отчет по опытному полю, контрольной семенной станции и химической лаборатории Роменского О-ва сельских хозяев за 1906 год. Составитель К. Фохт. Ромны: Типография бр. Э. и Н. Дельберг, 10–27.
- 1907, Отчет Роменского Общества Сельских Хозяев за 1906 год. Ромны: Типография бр. Э. и Н. Дельберг.
- 1912, Отчет о VII ежегодной Сельско-Хозяйственной и Кустарной выставке, устроенной Роменским Обществом Сельских Хозяев в г. Ромнах с 27-го по 30-е августа 1911 года. Ромны: Типография Р. Г. Дельберга.
- 1912, Список экспонатов представленных на сельскохозяйственную выставку Роменского общества сельских хозяев с 27-го по 30-е августа 1911 года. Ромны: Типография Р. Г. Дельберга.
- 1913, Отчет Роменского Общества Сельских Хозяев за 1912 год. Ромны: Типография Р. Г. Дельберга.
- 1914, Отчеты о деятельности мелких Сельско-Хозяйственных обществ Роменского уезда за 1912 год. Ромны: Типография Р. Г. Дельберга.
- Державний архів Київської області, ф. 2, оп. 229, спр. 29, арк. 1–484.
- КОСТЮК, М., 2023, Просвітницько-наукова та практична діяльність пасіки Уманського училища землеробства і садівництва (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Часопис української історії. Київ, 47, 30–41.
- КОЦУР, А. П., КОЦУР, Г. Г., 2023, Сільські господарі Посулля в інноваціях початку ХХ ст.: інформаційно-аналітичний дискурс. Історія освіти, науки і техніки в Україні: Матеріали ХVІІІ Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та спеціалістів. НААН України, ННСГБ України. Київ, 17–18 травня 2023 р. Вінниця: ТОВ «Твори», 138–141.
- КОЦУР, А., 2023, Сільські господарі Посулля в інноваціях початку ХХ століття. Голос Посулля, 19, 12 трав.
- МАКСИМЧИК, В., 1895, О курсах пчеловодства при Уманском училище земледелия и садоводства в 1895 г. Земледелие, 34, 548–551.

References

- 1906, Otchet po Romenskomu opytnomu poliю Romenskogo Obshchestva Selskikh Khoziaev za 1905 god [Report on the Romny Experimental Field of the Romny Society of Rural Farmers for the year 1905]. Sostavitel S. P. Kulzhinskii. Romny: Tipografiia br. E. i N. Delberg. [In Russian].
- 1906, Otchet Romenskoho Obshchestva Selskikh Hoziaev za 1905 god [Report of the Romny Society of Rural Farmers for the year 1905]. Romny: Tipografiia br. E. i N. Delberg. [In Russian].
- 1907, Otchet po opytnomu poliю, kontrolnoi semennoi stantsii i khimicheskoi laboratorii Romenskogo O-va selskikh khoziaev za 1906 god [Report on the Experimental Field, Control Seed Station, and Chemical Laboratory of the Romny Society of Rural Farmers for the year 1906]. Sostavitel K. Foht. Romny: Tipografiia br. E. i N. Delberg, 10–27. [In Russian].
- 1907, Otchet Romenskogo Obschestva Selskikh Khoziaev za 1906 god [Report of the Romny Society of Rural Farmers for the year 1906]. Romny: Tipografiia br. E. i N. Delberg. [In Russian].
- 1912, Otchet o VII ezhegodnoi Selsko-Khoziaystvennoi i Kustarnoi vystavke, ustroennoi Romenskim Obshchestvom Selskikh Khoziaev v g. Romnakh s 27-go po 30-e avgusta 1911 goda [Report on the VII Annual Agricultural and Handicraft Exhibition organized by the Romny Society of Rural Farmers in Romny from August 27 to 30, 1911]. Romny: Tipografiia R. G. Delberga. [In Russian].
- 1912, Spisok eksponatov predstavlennykh na selskokhoziaystvennuiu vystavku Romenskoho obshchestva selskikh kkhoziaev s 27-go po 30-e avgusta 1911 goda [List of Exhibits Presented at the Agricultural Exhibition of the Romny Society of Rural Farmers from August 27 to 30, 1911]. Romny: Tipografiia R. G. Delberga. [In Russian].
- 1913, Otchet Romenskogo Obshchestva Selskikh Khoziaev za 1912 god [Report of the Romny Society of Rural Farmers for the year 1912]. Romny: Tipografiia R. G. Delberga. [In Russian].

1914, Otchety o deiatelnosti melkikh Selsko-Khozyaystvennykh obshchestv Romenskogo uezda za 1912 god [Reports on the Activities of Small Rural Agricultural Societies in the Romny District for the year 1912]. Romny: Tipografia R. G. Delberga. [In Russian].

Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archive of Kyiv Region], f. 2, op. 229, spr. 29, ark. 1–484. [In Ukrainian].

KOSTIUK, M., 2023, Prosvitnytsko-naukova ta praktychna diialnist pasiky Umanskoho uchylyshcha zemlerobstva i sadivnytstva (kinets XIX – pochatok XX st.) [Educational, Scientific, and Practical Activities of the Beekeeping Department of Uman School of Agriculture and Horticulture (late 19th – early 20th century)]. Chasopys ukrainskoi istorii. Kyiv, 47, 30–41. [In Ukrainian].

KOTSUR, A. P., KOTSUR, H. H., 2023, Silski hospodari Posullia v innovatsiiakh pochatku XX st.: informatsiino-analitychnyi diskurs [Rural Farmers of Posullya in the Innovations of the Early 20th Century: Information-Analytical Discourse]. Istoriia osvity, nauky i tekhniky v Ukraini: Materialy XVIII Vseukrainskoi naukovoї konferentsii molodykh uchenykh ta spetsialistiv. NAAN Ukrainy, NNSHB Ukrainy. Kyiv, 17–18 travnia 2023 r. Vinnytsia: TOV «Tvory», 138–141. [In Ukrainian].

KOTSUR, A., 2023, Silski hospodari Posullia v innovatsiiakh pochatku XX stolittia [Rural Farmers of Posullya in the Innovations of the Early 20th Century]. Holos Posullia, 19, 12 trav. [In Ukrainian].

MAKSIMCHIK, V. O., 1895, O kursakh pchelovodstva pri Umanskom uchilishche zemledelii i sadovodstva v 1895 g. [On beekeeping courses at Uman School of Agriculture and Horticulture in 1895]. Zemledelie, 34, 548 – 551. [In Russian].

Роменське товариство сільських господарів, його філії та дослідні поля (1896–1914)

З'ясовується місце та роль Роменського товариства сільських господарів і його філій у реконструкції аграрної сфери Посулля. Товариство започатковане одним із перших на теренах краю кінця XIX ст. і стало унікальним явищем галузевої дослідної справи аграрного напрямку. З перших місяців своєї діяльності Товариство сприяло інноваційним удосконаленням і поширенню сільськогосподарської техніки, втіленню прогресивних форм господарювання. Засновані ним філії та дослідницькі поля й ділянки стали посередницькою ланкою між наукою та практикою. Товариство комплексно активізувало розвиток сільського господарства регіону. Воно проводило значну просвітницьку роботу, займалось вирішенням питань отримання кредитів селянами, заснувало осередок сільськогосподарського реманенту, який не лише продавав вироби, а й надавав послуги з оренди складного інвентаря та техніки. Всебічно організовувало сільськогосподарські виставки та ярмарки, заохочувало сільських господарів нагородами, поширювало науково-популярну літературу, створювало мережу метеостанцій, пересувних бібліотек, консультативно-ветеринарних пунктів тощо.

Товариство, засноване за участю місцевої громадської ініціативи, його діяльність, можуть слугувати прикладом реформування агропромислового виробництва у контексті окремо взятого регіону Посулля. Товариство зробило суттєвий вклад у розвиток науково-пошукових досліджень, ставши зразком втілення отриманого досвіду в сільськогосподарське виробництво.

Ключові слова: Роменське товариство сільських господарів, Роменське дослідне поле, сільське господарство, сільськогосподарська техніка, галузеве дослідження, виставки, сільські господарі, нагороди.

Anatoliy Kotsur, Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of Ethnology and Local History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Анатолій Коцур, доктор історичних наук, професор кафедри етнології та краєзнавства, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7015-8052>

Halyna Kotsur, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of Archival Studies and Special Branches of Historical Science, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Галина Коцур, докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7777-4248>

Received: 28.01.2024

Advance Access Published: February, 2024